

Risâletü'n-Nushiyye'de Neden Sonuç Cümleleri

(Kavram, Sınıflandırma)

Cause and Effect Sentences in Risâletü'n-Nushiyye (Purport, Classification)

Dr. Merve DEMİRBAŞ¹

Öz

Yunus Emre 13. yüzyıldan bugüne kadar hem çağını hem de coğrafyasını aşarak birçok insanı etkilemiş önemli bir şahsiyettir. Öğretileri, eserleri ders niteliğindedir. Öğretilerin yer aldığı *Divan*, *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserleri bulunmaktadır. 1307 yılında mesnevi nazım türüyle yazılmış olan *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eseri gerek dili gerek cümlelerin kuruluşu gerekse anlamsal zenginliği yönüyle önemli bir eserdir. Öğüt kitabı olan bu eser beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde *nefis (açgözlülük) ve ruh (gönül zenginliği)*, *kendini beğenme ve alçak gönüllülük*, *öfke ve sabır*, *kıskançlık ve cimrilik*, *dedikodu-iftira ve doğruluk* konuları üzerine çeşitli öğütler yer almaktadır. Öğütler verilerken neden sonuç cümlelerinin çokluğu göze çarpmaktadır. Bu da öğretici nitelikte bir eser olan *Risâletü'n-Nushiyye'nin* hem kolay okunmasını hem de kolay anlamlandırılmasını sağlamaktadır. Nitekim neden sonuç cümlelerinin yer aldığı metinlerin daha kolay anlaşıldığı üzerine yapılan bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın birinci aşamasında Yunus Emre'nin hayatı, kişiliği, dili hakkında kısa bilgi verilmiştir. İkinci aşamada *Risâletü'n-Nushiyye'nin* bölümleri ve içeriği hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Üçüncü aşamada neden sonuç ilişkisi *sosyoloji, felsefe, din bilimi, dilbilimi* alanlarında ele alınarak o disiplinlerin konuya bakış açıları incelenmiştir. Bu incelemeyle konuya disiplinler arası bir bakış açısıyla yaklaşmak amaçlanmıştır. Dördüncü aşamada ise *Risâletü'n-Nushiyye'de* yer alan neden sonuç cümleleri taranarak öncelikle yapılarına göre sınıflandırılmış ve daha sonra anlamsal inceleme yapılmıştır. Yapılan incelemenin ardından elde edilen veriler analiz edilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye, neden sonuç cümleleri

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Yunus Emre is an important person who has influenced many people from the 13th century to today, surpassing both his era and his geography. His teachings and works are in the nature of lessons. He has works named *Divan*, *Risâletü'n-Nushiyye*, which include his teachings. His work *Risâletü'n-Nushiyye*, which was written in masnavi verse in 1307, is an important work in terms of both its language, the construction of sentences, and, of course, its semantic richness. This work, which is a book of advice, consists of five chapters. These chapters contain various counsels on the subjects of nafs (greed) and spirit (richness of the heart), self-conceit and humility, anger and patience, envy and stinginess, gossip-slander, and truthfulness. While giving advice, the multiplicity of cause and effect sentences stands out. This ensures that *Risâletü'n-Nushiyye*, which is an instructive work, is both easy to read and easy to understand. Indeed, there are scientific studies on the fact that the texts which include cause and effect sentences are easier to understand. In the first stage of the study, short information about Yunus Emre's life, personality, and language was given. In the second stage, it has been tried to give information about the sections and the scope of *Risâletü'n-Nushiyye*. In the third stage, the cause-effect relationship was discussed in the disciplines sociology, philosophy, religion and linguistics, then the perspectives of those disciplines on the subject are examined. With this examination, it is aimed to approach the subject with an interdisciplinary perspective. In the fourth stage, cause-effect sentences in *Risâletü'n-Nushiyye* were

¹ demirbassmerve@gmail.com

scanned and classified according to their structures first, and then semantic analysis was made. After the examination, the data obtained were analyzed and a result was tried to be reached.

Key words: Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye, cause and effect sentences

Paper Type: Research

Giriş

Bugüne kadar Yunus Emre ve *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eseri üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak *Risâletü'n-Nushiyye*'de geçen neden sonuç cümlelerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. “Öğüt Kitabı” anlamına gelen bu eserde neden - sonuç cümleleri çokça yer almaktadır. Nitekim nasihat niteliğinde olan bir eserde nedeni sorgulamak ve açıklamak oldukça önemlidir. Bu nedenle Yunus Emre de bu nasihat kitabında nasihatlerini nedenleriyle birlikte vermiştir.

Çağını ve coğrafyasını aşmış bir şair bütün yönleriyle ele alınmalı ve incelenmelidir. Bugüne kadar Yunus Emre'nin hayatı, tasavvufi kişiliği ve eserleri üzerine doktora çalışmaları, bildiriler, biyografik çalışmalar gibi pek çok çalışma yapılmıştır. Yunus Emre gerek hayat tarzı gerek yazdıklarıyla 13. yüzyıldan bu yana okunmakta ve anlaşılmaya çalışılmaktadır. Onun düşünce yapısı, sevgi, hoşgörü ve vermek istediği diğer mesajlar hem bulunduğu çağda hem de günümüze kadar uzanan pek çok zaman diliminde göze, kulağa ve kalbe hitap etmiştir. Bu anlamda üslubu da herkese hitap eden bir üslup olmuştur. Bu çalışmayla *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserde yer alan neden sonuç cümleleri ve bu cümlelerin metne etkisi ele alınmaya çalışılarak Yunus Emre'yi daha iyi anlayabilmek adına bir adım daha atmak hedeflenmiştir.

1. Yöntem

Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye ve *neden-sonuç ilişkisi* ile ilgili olarak *din bilimleri, felsefe, sosyoloji, dilbilimi* gibi alanlarda yazılmış makaleler tarandı. Farklı disiplinlerden tespit edilen yazılar doğrultusunda konuya farklı bakış açılarından hareketle disiplinler arası bakabilmek hedeflendi. Bu doğrultuda başlangıçta Yunus Emre ve *Risâletü'n-Nushiyye* hakkında verilen bilgilerden sonra neden-sonuç, nedensellik gibi kavramlar üzerinde duruldu. Neden-sonuç ve nedensellik kavramları evrenin var oluşundan bugüne tartışılan ve anlaşılmaya çalışılan konulardandır. Bu kavramlar farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Bu çalışmada neden-sonuç ilişkisinin farklı disiplinlerdeki boyutuna değindikten sonra *Risâletü'n-Nushiyye*'de yer alan neden-sonuç cümleleri Boz'un (2012) “*Risâletü'n-Nushiyye (Öğüt Kitabı)*” adlı eserinden taranmıştır. Tespit edilen neden-sonuç cümleleri önce yapısal daha sonra anlamsal olarak ele alınmış, elde edilen veriler analiz edilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

2. Yunus Emre ve Risâletü'n-Nushiyye

2.1. Yunus Emre

Yunus Emre'nin doğum ve ölüm tarihiyle ilgili bilgiler tartışmalı olmakla birlikte 1240-41 yılında doğduğu seksen iki yıl yaşadığı ve 1320'de vefat ettiği ifade edilmektedir. Eserlerinde kendi hayatına ilişkin çok az bilgi bulunmaktadır (Köprülü, 1976, s. 261). Yunus Emre, şiirlerinde kendisini “şariler kocası”, “bir âşık koca” diye niteleyerek uzun bir ömür sürdüğünü belirtmektedir (TDVİA, Tatcı, 2013). Yaşamı boyunca ve çok daha uzun bir süre eseriyle pek çok kişiye ulaşmıştır. Hayatı ve eserleri üzerine yapılan her bir incelemeyle de Yunus Emre'yi biraz daha anlamak, anlaşılana özümsenmek ve hayatın bir parçası haline getirebilmek amaçlanmıştır. Onun doğduğu dönem karışıklıklar ve zorluklarla dolu bir dönemdir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasının henüz tamamlanmadığı, iç isyanların, dış mücadelelerin arttığı, zorluklarla dolu bir dönemdir. Aynı zamanda Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışı, beyliklerin ortaya çıkışı, Moğol istilası ve Osmanlı Devletinin kuruluşu gibi önemli olayların ve beraberinde getirdiği sıkıntıların olduğu bir dönemde yaşamıştır (Boz, 2012)

s. 1-2). Belki de yaşadığı dönemin zorlukları, içinde bulunduğu çevre ve dünya Yunus Emre'yi Yunus Emre yapan unsurlardır. Nitekim o zorlukları gerçeğe ulaşmada bir araç olarak görmüş ve bu nedenle de eserlerinde sevgiyi, hoşgörüyü, sabrı, alçak gönüllülüğü benimsemiş ve öğütlemiştir.

Yunus Emre aynı zamanda Farsçadan Türkçeye geçiş devrinin şairi olarak nitelendirilmektedir. Türkçe, Arapça ve Farsçayı iyi derece bildiği ancak şiirlerinde Türkçeyi daha çok kullandığı ifade edilmektedir. Hem aruz hem de hece ölçüyle eserler vermiştir. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirler aruz ölçüsüyle yazıklarına oranla daha çoktur (Gölpınarlı, 2006, s. 41-42). Yunus'un dili saf Anadolu Türkçesidir. *Divan ve Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserleri en önemli eserleridir. Bu eserlerde benimsenen ve sözü edilen sade bir Türkçe, Yunus Emre'nin günümüzde dahi pek çok kişi tarafından okunmasını ve anlaşılmasına çalışılmasını sağlayan etkenler arasında yer almaktadır. Köprülü (1976, s. 357), Yunus Emre'nin, kullandığı sade dil ve kendine has üslubuyla Yunus tarzı olarak anılan tasavvufi bir halk edebiyatı yarattığını hatta âşık edebiyatında büyük bir amil olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda eski dini-millî kahramanlık menkıbeleri yanında, dünyanın faniliğinden, Vahdet-i Vücut felsefesinden söz eden şiirlerin çoğalmasında katkıda bulunmuştur. Daha XIV. yüzyıldan başlayarak Âşık Paşa, Kaygusuz Baba gibi büyük ve kıymetli takipçilerle mutasavvıflar arasında ünlenmiş ve daha sonraki yüzyıllarda da bu ününü devam ettirmiştir. Mutasavvıfların yanı sıra Yunus'un halk üzerinde ne kadar tesirinin bulunduğunu anlayabilmek için ise eski mecmualar, cönkler karıştırılacak olunursa değişik devirlere ve çeşitli seviyede insanlara ait olan pek çok şiire rastlanacaktır (1976, s. 255-282).

Yunus Emre'nin doğum tarihinin tam olarak bilinmediği gibi mezarının nerede olduğu da kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. "Mezarının Eskişehir (Mihalıççık-Sarıköy "Yunus Emre"), Karaman, Aksaray, Afyonkarahisar ve Manisa'nın da aralarında bulunduğu sayıları 10'u aşkın yerde olduğu söylenmektedir." (Boz, 2012, s. 1).

2.2. Risâletü'n-Nushiyye

Eserin asıl adı "temmeti'r-risâletü'n-nuşiyye- bi-'avni'llahi'l-meliki's-şamediyeye hâmiden ve muşalliyân li'llah"tır. 1307 yılında mesnevi nazım türünde yazılmıştır. Giriş bölümündeki ilk 13 beyit (fâilâtün/fâilâtün/fâilün), asıl bölüm ise (mefâilün/ mefâilün/ feülün) kalıbında yazılmıştır. Bilinen en eski ve güvenilir nüshası Fatih nüshasıdır. Eser tasavvufi öğütler vermektedir. Giriş bölümü hariç beş bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümde farklı bir konu işlenmektedir. Eserde sembollerin ve mecazların bulunuşu eserin alegorik bir eser olduğunu göstermektedir. Giriş bölümü on üç beyitten oluşmaktadır. Daha sonra 14 ve 82. beyitler arasında yani birinci bölümde *nefis (açgözlülük) ve ruh (gönül zenginliği)*, 83 ve 180. beyitleri arasında yani ikinci bölümde kendini *beğenme ve alçak gönüllülük*, 181 ve 302. beyitler arasında yani üçüncü bölümde *öfke ve sabır*, 303 ve 438. beyitler arasında yani dördüncü bölümde *kıskançlık ve cimrilik* son olarak 439 ve 562. beyitler arasında yani beşinci bölümde *dedikodu-iftira ve doğruluk* başlıkları ele alınmaktadır (Boz, 2012, s. 4-28).

Yunus Emre *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserinde neden-sonuç cümleleriyle nedeni sorgulamaya ve açıklamaya çalışan bir mutasavvıftır. Bu eser bir öğüt kitabıdır. Öğüt verilirken verilen öğütlerin nedenlerinin ve uyulması veya uyulmaması noktasında karşılaşılabilecek sonuçların ifade edilmesi eseri amacına daha da yaklaştırmaktadır. Bu anlamda *Risâletü'n-Nushiyye*'de neden sonuç cümlelerinin çokluğu dikkat çekici düzeydedir. Neden sonuç cümleleri daha çok bağlaçlarla sağlanmaktadır. Eserinin dilinde neden bağlaçlarının ve neden-sonuç ilişkisinin kullanım sıklığı metnin hem kolay okunur hem de kolay anlaşılır bir üslupla yazılmış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla hem neden sonuç cümleleri hem de neden sonuç cümlelerini oluşturan bağlaçların kullanımı asıl nedene ulaşmada bir pusula görevi görmektedir.

3. Neden Sonuç

Evrenin oluşumundan gün içerisinde gerçekleşen basit bir olaya kadar her şey neden sonuç ilişkisi içerisinde ilerlemektedir. Araştırmacılar öncelikle varlığın daha sonra olayların nedenini sorgulamıştır. Bu sorgulama kimi zaman bilimle kimi zaman akılla kimi zaman ise inançla yapılmıştır. Felsefe, sosyoloji, din bilimi, dilbilimi gibi bilimler “Neden?” sorusunun cevabını kendi perspektiflerinde aramışlardır.

Gerek varoluşun nedeni gerek bu varoluş içerisinde gerçekleşen olayların nedeni *felsefe, sosyoloji, eğitim bilimleri, din bilimi, dilbilimi* gibi alanlarda farklı bakış açılarıyla sorgulandığı daha önce ifade edilmişti. Bu disiplinlerin bakış açıları genel hatlarıyla aşağıdaki gibidir:

3.1. Sosyolojide Neden-Sonuç

Sosyoloji nedeni sorgulayan bilimlerden biridir. Diğer bilimlerle aralarında elbette ortak noktalar mevcuttur. Çünkü sosyolojinin en önemli kaynağı insandır. Çelebi (1993, s. 29-30), Aristoteles'e kadar uzanan neden-sonuç ilişkisi araştırmalarında dört çeşit nedenden bahseder. Bunlar *formal neden, maddi neden, etkileyici neden ve ereksel neden*. Yani bir şeyin özü, özsel doğası gereği olan tanımsal neden formal neden, bronzun heykelin nedeni olması, harflerin hecelerin nedeni olması maddi neden, bir babanın çocuğunun nedeni olması etkileyici neden ve sağlığın gezinti yapmanın nedeni oluşu da ereksel neden olarak ifade edilmektedir. Yani sosyoloji özünü, bir maddenin yapısını, bir eylemin gerekçesini irdelemektedir.

Sosyolojiye göre hiçbir şey kendinin nedeni olamaz. Neden sonuca dışsal olmalıdır. Bu anlamda nedensel bir ilişki olması için şu dört koşul olmalıdır:

- i) Neden ve sonuç arasında zaman aralığı olması,
- ii) Nedenin sonucu öncelemesi,
- iii) Nedenin sonuca dışsal olması,
- iv) Neden sonuç ilişkisinin asimetrik olması (Çelebi, 1992, s. 31)

Bu dört koşul sağlandığında başka bir soruyla karşılaşılmaktadır. Neden mi bizi sonuca götürür yoksa sonucun mu nedeni vardır? Bu soru tartışmalı sorulardan biridir. Bu konuya sosyoloji sonuçtan hareketle nedenlerin yakalanması girişimini mantıksal olarak kusurlu bulmaktadır. Çünkü neden-sonuç ilişkisi içerisinde iki kutup en fazla birbirinin eşiti olabilir ancak sonuç hiçbir zaman nedenden büyük olamaz. Bu da bize sonuçtan hareketle nedenin saptanmaya çalışmasının eksik bir analiz olacağını göstermektedir (Çelebi, 1992, s. 38).

3.2. Felsefede Neden-Sonuç

Her bir bilim dalı bir diğeriyle etkileşim içerisindedir. Özellikle kaynağı insan ve evren olan bilimler büyük oranda ortak paydaya sahiptir. Felsefede de nedene ilişkin pek çok soru sorulmaktadır. En büyük soru ise ilk nedendir. Her şey bilinen veya bilinmeyen bir düzen içerisinde ilerlemektedir. Bazı nedenlerin sonucunun ise önceden tahmin edilebileceği düşünülmektedir.

Sosyoloji bölümünde konusu geçen *fail neden, maddi neden, formal neden* ve *erek neden* felsefede de aynı şekilde ele alınmaktadır ve dört neden öğretisi şeklinde isimlendirilmektedir.

Felsefede bu konu üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Bu bölümde Aydın (2019, s. 17-56) ve Karakuş'un (2011, s. 10-13) nedensellik sorunu üzerine yazdığı çalışmalardan hareketle felsefede nedensellik üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Yukarıda bahsedilen görüşlerden biri doğa dünyasında deneyimlenen neden-sonuç ilişkisinin Tanrı tarafından kurulmuş ve buna göre işlediği yönündedir. Bu görüşe göre elimizi ateşe yaklaştırdığımızda yanma gerçekleşmektedir ve bu durum deneyimle açık seçik bir şekilde bilinmektedir.

Tanrının varlığının, yine onun varlığının etkilerinden ve evrenden yola çıkılarak beş şekilde ispatlanabileceği şeklinde bir görüş bulunmaktadır. Bu ispatlar *evrendeki hareketler, fail nedenler, varlıktaki olumsuzluk ve zorunluluk, var olanların dereceleri, şeylerin idaresi ve yönetiminden hareket etmektedir*. Bütün maddelerden yola çıkılarak aslında tüm ispatlamalar evrendeki zincirin sonsuza kadar gidemeyeceği, nedensel zincirin ilk hareket ettiricide, ilk failde, ilk yetkinlikte, ilk zorunlu varlıkta, ilk yetkin yöneticide ilk erekte olması gerektiğini savunmaktadır.

Diğer bir görüş ise Karakuş'a (2011, s. 10-13) aittir. Ona göre nedensellik için dikkate alınması gereken bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar *zaman, değişme, benzerlik, bitişiklik, devamlılık, süreç, süreklilik, yasalılık, zorunluluk* gibi kavramlardır. Burada özellikle "sıra" kavramına dikkat çekilmektedir. Düşüncede neden-sonuç şeklinde iki kavramla ilişkinin kesiti dikkate alınabilirken oluş dünyasında bu kadar yalın bir kesit bulmanın mümkün olmadığı nedensellikte "neden sonuç" tarzındaki bir kesitin düşünce için oluş dünyasına göre yapay olduğunun hatırlanması gerektiği ifade edilmektedir. Yani nedensellikte neden-sonuç ilişkisi Neden- Sonuç (Neden) - Sonuç (Neden)... şeklinde devam ettiği varsayılan bir ilişkidir. Bu durumda aynı nesne hem neden dem de sonuçtur. Dolayısıyla neden ve sonuç kavramları aynı durum için görecelidir.

3.3. Din Biliminde Neden-Sonuç

Din biliminde neden için illet kavramı kullanılmaktadır. İliyet kavramı ise her hadisenin bir nedeni olduğunu anlatan felsefe ve kelam terimi olarak tanımlanmaktadır ve felsefede yer alan sebeplilik kavramının Arapçadaki karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu kavramı en geniş şekilde ele alan kişi ise İbn Sînâ'dır. O zorunlu varlık dışından her şeyin bir sebebi olduğunu ifade etmektedir. Sebepsiz olan yalnızca Allah'tır. O sebeplerin ilkesidir veya ilk sebeptir. Ortaçağ İslam dünyasında ise sebeplilik kavramıyla ilgili üç eğilim bulunmaktadır. 1. Sufiler, 2. Filozoflar ve 3. Kelamcılar. İslam filozofları "Her hadise ya da olgu bir sebebin sonucudur; yani her hadisenin bir sebebi vardır." ilkesini benimsemektedir. İslam kelamında nedensellik konusu üç şekilde izah edilmeye çalışılmıştır. "1. grup sebeplilik kavramını kudret ağırlıklı ele alan ve dış âlemdeki sebep-sonuç ilişkisinin zorunluluğunu yadsıyan hemen hemen bütün Ehl-i sünnet kelamcılarıdır." Bu görüşe göre Allah her şeyin yegâne sebebidir. Onlar, tabiattaki nedenselliğin objektif gerçekliğini reddetmektedir. 2. Grup sebep sonuca ilişkin tabiatçı yaklaşım. Bu görüş kelam sisteminde tabiat fikrine yer vererek nedenselliği kabul etmektedir. Bu görüşe göre âlem yaratılışı esnasında Allah tarafından onun içine yerleştirilen, Allah'ın gözetiminde işleyen ve O'nun iradesine bağlı olan nedensellik yasaları tarafından yönetilmektedir. 3. Grup ise hem nedenselliği reddeden kelamcılara hem de tabiatçı kelamcılara karşı eleştirilerle geliştirilen sebeplilik fikri. Bu düşünce yapısı muayyen hadiselerin düzenliliği, ardışık tekrarlanabilirlikleri ve önceden tahmin edilebilirliğe dayalı fikirdir. Bu anlayışta ağır cisim yerinde durur, hareketli ve yuvarlak olan ise yuvarlanmayabilir (Kazanç, 2019, s. 47-64).

Harman (2015, s. 250-251), deist anlayışta Tanrının evreni bir düzen içinde yarattığını ancak evrenle bir işi kalmadığını ifade etmektedir. Bunu kurulu bir saat üzerinden örneklendirmektedir. Saatin kurulduktan sonra kendi kendine çalışması gibi âlem de yaratıldıktan sonra sebep-sonuç kanunları çerçevesinde kendi halinde işlemektedir. Bu anlayışa göre sebep sonuç arasındaki ilişki başta nasıl konduysa o şekilde devam etmektedir. Başka bir görüşte ise sebep sonuç arasında ilişki de yaratılışa dâhil olduğu için değişime açıktır.

3.3.1. Mevlana'nın Neden Kuramına Bakış Açısı

Mevlana ve Yunus Emre'nin pek çok açıdan karşılaştırıldığı bilinmektedir. Bu anlamda Mevlana'nın nedensellik ile ilgili düşünceleri bu alanın açıklanmasında büyük önem arz etmektedir. Kazanç'ın (2019, s. 69-88) "Mevlânâ'nın Düşünce Sisteminde Sebep Kavramı ve Sebeplilik Kuramı Üzerine Bazı Değerlendirmeler" adlı eserinden hareketle Mevlana'nın neden kavramına bakış açısı ele alınmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Mevlana kısmi nedensellik anlayışını benimsemektedir. Ona göre taş ve demirin bir sebepten ibaret olduğunu, ancak daha

ileri bakmak gerektiğini, çünkü bu sebebi o sebebin zuhura getirmiş olduğunun altı çizilmektedir. Aynı zamanda Mevlana olasılık temelli nedensellik anlayışı öngörmekte ve kesinliğin bulunmadığını söylemektedir. Olasılık temelli nedensellik bir olayın birden fazla nedeni olabileceğini ancak bu nedenlerin hangisinin daha etkin olabileceği konusunda net bir görüş olmadığını ileri sürmemektedir. Ona göre sebepler birer vasıta veya aletten ibarettir. “Mevlana, dünyayı sebepler âlemi olarak görmekte, dünyada hiçbir şeyin sebepsiz elde edilemeyeceğini, sebepleri bilmenin işleri kolaylaştıracağını kabul etmekle beraber sebeplerin yalnızca birer alet/vasıta olduğunu, işi yapan olmadığını, bu sebeplerin aslında Allah'ın yaratmasında birer bahane ve asıl iş yapanın görünmesine bir perde olarak var edildiği hususunun altını çizmektedir.” Bu durumda ateş aslında yakıcı değildir, yani Allah'ın izniyle onun koyduğu fizikî kanun gereğince yakar; ilaç şifa vermez, Allah şifa verir.

3.4. Dilbilimde Neden Sonuç

Evrende her şey neden sonuç ilişkisi içerisinde ilerlemektedir. Her neden bir sonuca götürmekte ve her sonucun da bir nedeni bulunmaktadır. Neden sonuç ilişkisinin dile ve yazıya dökülmesi sonucunda neden sonuç cümleleri oluşmaktadır.

Neden sonuç ilişkisi bildiren cümleler bir ekle, sözcükle veya anlamsal bir birleşme yolu gibi farklı yollarla oluşabilmektedir.

Ek düzeyinde kurulan neden sonuç ilişkisi zarf fiil (ulaç) ekleriyle ({-IncA}, {-DİkçA}, {-Dİ} kişi eki+mI, {-ken}, {-r/-Ar...-mAz}, {-Ip}, {-mAdAn}, {-AcAğIndAn}, {-DİğInA}, {-DİğIndA}, {-DİğIndAn}, {-İşInA}, {-İşIndA}, {-İşIndAn}, {-mAklA}, {-mAktAn}, {-mAyA}, {-Dİğİ için}, {-mAk için}, {-AcAğİ için}), {-sA} ekiyle, {-dAn} ekiyle, {-IA} ekiyle, {-A} ekiyle ve {-DA} ekiyle yapılmaktadır (Özdağ, 2017, s.21-74).

Sözcük düzeyinde kurulan neden sonuç ilişkisi için, diye, göre, yüzünden gibi edatlarla ve *çünkü, da, ki, yoksa, zira, değil mi ki, mademki, ama, ancak, fakat, neden/niçin dersen, şundan dolayı ki, ya, yalnız* (Dinçel, Okur ve Altmış, 2018, s. 117-118; Karaoğlu, 2019, s. 266-268; Özdağ, 2017, s.21-74) gibi bağlaçlarla yapılmaktadır. Burada özellikle bağlaçlarla kurulan neden sonuç ilişkisine dikkat çekmek gerekmektedir. Nitekim yapılan bir araştırma, bilgilendirici metinlerde bağlaç kullanımına dikkat çekmekte ve neden bağlacı olan cümlelerin bağlaçsız cümlelere oranla daha iyi anlaşıldığını ifade etmektedir. Araştırmaya göre okuyucular, bağlı bir cümle çifti ile karşılaştığında ilk maddeyi okurlar ve içeriğin zihinsel bir temsiline belleklerine depolarlar. İkinci cümleyi okumaya devam edince birinci cümlelerin depolanmış temsiline ikinci cümlelerin içeriğiyle bütünleştirirler. Böylelikle maddeler arasında tutarlı bir ilişki kurulmuş olur. Aynı zamanda okuduğunu anlama sorularına verilen cevaplar daha doğru, okuma zamanı da daha kısa olmuş olur. Dolayısıyla bağlaçlı bilgilendirici metinleri okuyan kişilerde bağlaçsız bilgilendirici metinlere okuyanlara göre daha kısa sürede okuma, okuduğu anlama ve sorulan sorulara cevap verme becerisi noktasında önemli bir fark bulunmaktadır (Dinçel, Okur ve Altmış, 2018, s. 117-118).

Cümle düzeyinde ise neden sonuç ilişkisi ise anlam olarak cümleleri neden sonuç ilişkisi içerisinde birleştirmektedir.

4. Risâletü'n-Nushiyye'de Neden-Sonuç Cümleleri

4.1. Eklerle Kurulan Neden Sonuç Cümleleri

4.1.1. -den/-dendür

- I. ‘aql pâdişâhuñ kadımlığı pertevindendür.
“Akıl, Hz. Allah'ın ezeli ışığındandır.”
- V. İmān pâdişâhuñ hidāyeti nūrundandır.
“İman, Hz. Allah'ın Müslümanlık yolu ışığındandır.”

- X. uçmak pādişāhuñ fazlı pertevin[den]dür.
“Cennet Hz. Allah’ın cömertliği ışığındandır.”
- X. tamu pādişāhuñ ‘adli pertevindendür.
“Cehennem, Hz. Allah’ın adaleti ışığındandır.”
- X. toprak pādişāhuñ nūrı pertevindendür.
“Toprak Hz. Allah’ın nuru ışığındandır.”
- X. şu pādişāhuñ hayātı pertevindendür.
“Su, Hz. Allah’ın hayatı ışığındandır.”
- X. yel ol pādişāhuñ heybeti pertevindendür.
“Hava, Hz. Allah’ın büyüklüğü ışığındandır.”
- X. od pādişāhuñ hışmı pertevindendür.
“Ateş, Hz. Allah’ın öfkesi ışığındandır.”

-den/-dendür yapısı sebep sonuç bildiren yapılardan biridir. Aynı zamanda eğer bir cümlede -den/-dendür varsa o cümleye “nedeni” ifadesi getirilemez. Aksi takdirde anlatım bozukluğu yapılmış olur. Risâletü’n-Nushiyye’de yer alan -den/-dendür ilişkisiyle kurulan neden sonuç cümleleri yalnızca eserin giriş bölümünde yer almaktadır. Yunus Emre bu bölümde akıl, iman, cennet, cehennem, toprak, su, hava ve ateş kavramlarını açıklamakta, onların asıl nedenini ve kaynağını söylemektedir.

4.2. Bağlaçlarla Kurulan Neden Sonuç Cümleleri

4.2.1. anuñçün bağlacıyla kurulanlar

140. tekebbürler yeri siccīn içinde
anuñçün k’olmadılar dīn içinde
“Kendini beğenenler, din içinde olmadıkları için yerleri cehennem vadisinde.”
269. şabır aḥvālını diñle diyeyin
şabır al ver kamu bu dünya mālın
“Sabrın hallerini anlatayım, dinle; bütün dünya malımı ver, sabır al.”
anuñçün şabrdur ‘atā-yı devlet
ki şabr eyler kamu müfsidlerı māt
“Bundan dolayı sabır, büyük bir nimettir öyleki sabır bütün arabozucuları yener.”
308. şeker yirise dadı dalı yoğdur
ki tatlu dirligile ḥālī yoğdur

“Şeker yese (bile) tadı tuzu yoktur (mutlu değildir); tatlı (mutlu) bir yaşayışla geçen zamanı yoktur.”

ḥasūd eli anuñçün irmez işe
kime kim kuyı kazsa kendü düşe

“Bundan dolayı kıskanç (başkası için) bir şey yapmaz; kime bir kuyu kazsa (kötülük yapsa) kendisi düşer (kötülük onu bulur).”

331. ḥasūduñ kanda[sa] bellü bazārı

anuñ gitmez olur hîç göñli tarı

“Kıskançlığın olduğu yer (her) nereyse orası bellidir; (kıskanç olan kişinin) iç sıkıntısı asla geçmez.”

anuñçün dirligi nedem içinde

olur biñ kez helāk bir dem içinde

“Bundan dolayı hayatı pişmanlık içinde (geçer); (yaşadığı) her anda bin kez perişan olur.”

334. ne söz söylerise havşalası dar

ne dinse tarlığundan biñ dañı var

“Ne söz söylerse söylesin anlayışı dardır; (onun) anlayışsızlığı hakkında ne söylense (geride) çok daha fazlası vardır.”

ħased odı anuñçün yaqdı anı

yörürken sağ esen döküldi kanı

“Bundan dolayı kıskançlık ateşi onu yaktı (bitirdi); sağ salim yaşarken canına kıyıldı (çok ıstırap çekti).

401. baķı ‘ālem göründi gözlerine

oturdu ‘ışķ tözi gözlerine

“Sonsuz hayat gözlerine göründü; aşk cevheri gözlerine oturdu.”

anuñçün gözleri ħaķķa açıldı

ħudādan cānına rahmet saçıldı

“Bundan dolayı gözleri Allah’a (doğru) açıldı; Allah’tan ruhuna merhamet saçıldı.”

414. anı tıyanlara ne cennet ü ħūr

ki terke gidene ne ħūr ve kuşūr

“Allah’ın duyanlara (idrak edenlere) ne cennet ne de huriler (gereklidir); terk’e yönelmişlere ne huriler ne de köşkler (gereklidir).”

anuñçün kim tecellī balķır añā

ķayıķmaz zerrece ol degme yaña

“Bundan dolayı onun (kalbinde) tecelli (nurı) parıldar; başka bir tarafa en küçük meyil göstermez.”

440. ķalır taşra bu şardan ‘aķl-ı ma‘yīş

baķar bu yola ‘aķl-ı cüzvī baķış

“Dünya işlerini kavrayan akıl, bu yola küçük (insana mahsus) akılla bakar ve bu şehirden (gönül şehriden) dışarıda kalır.”

anuñçün dost yüzünden gözün ırmaz

buçuķ sā‘at bu ansuz hîç dem urmaz

“Onun için Allah’ın yüzünden gözünü ayırmaz (Onsuz yaşamaz); yarım saat (bir an bile) onsuz nefes almaz.”

478. gözi yok yir iķer dünyāyı görmez

toğar ay u güneş ol anı görmez

“Gözü kör (gibi) yer içer, etrafını görmez; o ay ve güneş doğar bunları görmez.”

anuñçün gözleri hicâb içinde

kalur zülmâtıla ol h’âb içinde

“Bundan dolayı gözleri perdeli (kapalı); karanlık ve gaflet içindedir.”

anuñçün bağlacıyla kurulan neden-sonuç cümlelerinde *anuñçün* bağlacının daha çok iki beyiti birleştiren bir görev üstendiği görülmektedir. *anuñçün* bağlacı daha çok ikinci beyitin başında kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra tek beyitte ikinci mısranın başında veya ortasında kullanılabilir. Bu bağlaçla kurulan beyitlerdeki anlama bakıldığında daha çok kıskançlıkla ilgili bölümlerde yer aldığı görülmektedir.

4.2.2. çü bağlacıyla kurulanlar

15. çü şahuñ hikmeti aqdemdenidi

bu birkaç söze şerh âdemdenidi

“Hz. Allah’ın hikmeti ezelden (ebede) olduğu için şu birkaç sözün (buraya kadar olan kısmın) açıklaması Hz. Adem üzerineydi.”

54. çü gine geldi ‘aql öğütler anı

bize gelenlerüñ kurtuldı cānı

“Akıl, geri döndüğü için (ona) ‘bize gelersen ruhun kurtulur.’ öğüdünü verdi.”

75. çü mihmāndār kendüs’ oldı sultān

hā döşer tırmadın h’ân üstine h’ân

“Sultanın (bizzat kendisi misafirleri ağırladığı için durmadan sofraya üstüne sofraya kurar.”

80. yūnus cümle sözüñ senüñ ferīde

çü söz senüñdürür ol sen işide

“Yunus, senin bütün sözlerin eşsizdir; söz senin olduğu için (önce) onu sen dinlemelisin.”

142. inanmazsañ baña hālūñ göresin

çü ‘ömri kibrile yile viresin

“Bana inanmazsan hâlini görmelisin çünkü hayatını kendini beğenmeyle mahvedeceksin.”

162. çü yüz biñ çābüki alçaqlıg utdı

mecālsüz berr ü bañri cümle tıtdı

“Alçak gönüllülük yüz bin çevik kişiyi (kendini beğenmiş) yendiği için bütün deniz ve karaları (dünyayı) güç kullanmadan kazandı.”

229. çü bāñın evlerini uğrı aldı

zāhırdağı ‘amel taşrada kaldı

“İç dünyalarını hırsız (öfke) ele geçirdiği için şeklen yapılan ibadet boşa gitti.”

231. niçesi olısar bu iş müyesser

çü sultān sözi şındı oldı ebter

“Allah’ın sözünü dinlemeyenin sonu (hayır) olmaz; bundan dolayı bu iş (yaşayış) nasıl kolay olacak?”

283. çü çekdiler ogaya ıkdı taşra
zihī devletlū kim řabrı bařara

“Kovayı yukarı çektiler, Yusuf dışarı ıktı; ne mutlu o saadetli kişiye ki sabrı sayesinde (bunu) başardı.”

299. şabırda tıranuñ buşusu almaz
çü řabır oldı yavuz hūsu kalmaz

“Sabırlı olanın öfkesi bulunmaz çünkü kişi sabırlı olursa (onun) kötü huyu kalmaz.”

377. çü ‘aciz kendü daħı kendüzinden
ki řād olan öbür uşsa yüzünden

“Kendi kendisine (bile) yararı olmadığından (cimrilerin) mutlu olanları (dahi) sıkıntıdan ölürlər.”

442. çü dost anuñ olupdur her nefesde
ki dostsuz cān uşı tırmaz afesde

“Allah her nefeste onunla olduğu için can kuşu (ruh) kafeste (bedende) (Allah sevgisi olmadan) duramaz.”

453. çü buğz u aybetile gide tā‘at
gerek bu ikiden itmek ferāgat

“Kin ve dedikodu ile ibadet (sevabı) gittiği için bu ikisinden vazgeçmek gereklidir.”

551. çü hadan ayrı sözi yodur ayru
haı tıyan kişiler haıla to

“Doğrudan başka sözleri olmadığı için doğruyu duyanlar (yalnızca) doğruyla doludur.”

çü bağlacı ile kurulan neden-sonuç cümlelerinde çü bağlacının ya birinci dizenin ya da ikinci dizenin başında yer aldığı görölmektedir. Ayrıca çü bağlacı ile kurulan neden-sonuç cümleleri sayıca da oldukça fazladır. Bu bağlaçla kurulan neden-sonuç cümlelerinin genel olarak iyilik, akıl, hikmet, Allah’ın sözünü dinleme, sabırlı olma gibi nedenlerin ruhun kurtuluşu, işi kolaylaştırma gibi sonuçlara götüreceği ifade edilmektedir.

4.2.3. çün bağlacıyla kurulanlar

33. sever dūnyāyı çün oldur īmānı
řuřuzdur dūnyeye kanmaz revānı

“Dūnyayı sever çünkü ona bađlanmıřtır; (bu nedenle) dūnyaya doymaz, ruhu da kanmaz (tatmin olmaz).”

40. gelūp ‘akluñ öñinde řapu ıldı
haa şükr eyledi çün anı buldı

“O gelip aklın önünde boyun eğdi; onu bulduğu için Allah’a şükür etti.”

43. şama‘ kervānıyıla yoldan azdum
saña geldüm çün ögüm senden sezdüm

“Açgözlölük kervanıyyla yoldan ıktım; aklımı sende sezdiiğim için sana geldim.”

- 410.** eli toyup qodı sehāvet issi
çün öyle buyurur yoluñ ulusu

“Cömert kişi doyup (yeterli bulup) dünyayı bıraktı çünkü yolun büyüğü (Allah) böyle emreder.”

- 465.** kolay tertibile kim bula genci
çün öyle varımsızın qo şağıncı

“Kim kolaylıkla hazine bulabilir; böyle ulaşamazsın, (bu nedenle) arzularını bırakmalısın.”

çün bağlacı ile kurulan neden-sonuç cümlelerinde bağlaç ilk mısranın veya ikinci mısranın başında yer almaktadır. Bu bağlaçla kurulan neden-sonuç cümlelerinde Allah’a ulaşma ve ona ulaştığı için şükretme, Allah emrettiği için cömert olma, arzuları bırakarak hazineye ulaşma gibi konular üzerinde durulmaktadır.

4.2.4. çünkim bağlacıyla kurulanlar

- o murdār çünkim andan taşra düşdi
bahīller it gibi çepçevr’ülüşdi

“O (mallar zekātı verilmediğinden) kirlidir, onları yağmalatınca cimriler köpek gibi paylaştılar.”

çünkim bağlacı ile kurulan neden-sonuç cümlesi tek bir beyitte görülmektedir. *çünkim* bağlacı ilk mısranın ortasında yer almaktadır. Beyit zekāt verme ile ilgilidir. Malların kirliliğinin nedeni olarak zekat verilmemesi gösterilmektedir.

4.2.5. ki bağlacıyla kurulanlar

- 74.** nedem dimeg ırağ oldı bulardan
ki ‘ömr ü rızka oldurur payandān

“‘Pişmanım’ demek bunlardan uzaklaştı (bundan dolayı) hayat ve rızıkları destek buldu.”

- 82.** ki zīrā cümle iş ulularuñdur
temennā eylegil yol bularuñdur

“Bütün işler velilerindir; bu sebepten (doğru) yol bunlarındır, (onların yolunu) dile.”

- 93.** ırağ düşünlerüñ imānı yoqdur
ki zīrā şüretinde cāmı yoqdur

“(Allah’tan) uzaklaşanların imanı olmaz zira vücutlarında ruhları yoktur.”

- 182.** benüm ileyüme kim katlanısar
ki hışmumdan deñiz oda yanısar

“Benim önümde kim durabilir; kızgınlığımdan deniz ateş (gibi) yanar.”

- 277.** ilāhī ben quluñ suçı var ola
ki bu iş ben quluñıla yār ola

“Ey Allah’ım, benim bir suçum var ki bu iş (dert) benkulunun başına geldi.”

- 281.** irdürdi devlete ol şabr-ı ‘ālī
ki şabrıla hoş oldı cümle hāli

“O büyük sabır (onu) mutluluğa ulaştırdı; sabırdan dolayı her hali hoş oldu.”

349. baḥil ḳandayısa ḳārūnla ḳopar
ki ol da ancılayan māla ṭapar

“Cimri, Karun gibi mala tapdığı için nerede olursa olsun Karun ile birlikte dirilip toplanacak.”

434. cömerdler duydı bunda ol zevāli
k'olara vāşıl oldı ḥaḳ vişāli

“Cömertler o sonlarını burada (dünyada) yaşadılar; (bundan dolayı) Allah'a kavuşmak onlara nasip oldu.”

457. şaḳın ḳatran ḳabına ḳoyma balı
ki nāzūk yerededür dostuñ vişāli

“Sakin, balı katran kabına koyma (güzellikler kirlenmiş gönle girmez) çünkü Allah'a kavuşma (manevi güzellikleri elde etme) nazik yerededir (gönüldedir).”

ki bağlacı ile kurulan neden-sonuç cümlelerinde *ki* bağlacının ilk veya ikinci mısranın başında yer aldığı görülmektedir. Çal'ın (2020, 166) “Risâletü'n-Nushiyye'de *ki/kim* Bağlaçlarının Kullanılışı” adlı eserinde Risâletü'n-Nushiyye'de *ki/kim* bağlaçlarının 26 cümlede sebep bildirdiği ifade edilmektedir. Cümleler temel cümlenin zarfı konumunda olan cümlelerdir. Aynı zamanda yardımcı cümlenin de öznesi, nesnesi, yer tamlayıcısı ve yüklemi konumunda da olabilmektedir. Cümlelerin anlamlandırılmasında farklılık olduğu için burada 26 cümlenin tamamına yer verilmemiştir. *ki* bağlacının sebep-sonuç bildirdiği ortak veya ortak olmayan cümleler bulunmaktadır. Tespit edilen cümlelerin anlamı incelendiğinde pişmanlık, cimrilik, cömertlik gibi konuların bu bağlaçlarla kurulduğu söylenebilir.

4.2.6. *diyü zarfıyla kurulanlar*

212. ḳaçan dost gele diyü ḥāzır olğıl
serāyuñı düzetgil ḥāzır olğıl

“Allah gelebilir (O'nun huzuruna çıkabilirim) diye her zaman hazırlıklı ol; (gönül) sarayımı düzenle, hazırlıklı ol.”

373. erüñ baylığı mālile degüldür
niçe mälluya yoḥsul diyü gül dur

“Bir kişinin zenginliği malla değildir; nice mal sahibine yoksul diye gül dur!”

diyü zarfı iki yerde metinde iki beyitte neden-sonuç bildirmektedir. İkisi de mısranın ortasında yer almaktadır. Bu cümlelerde Allah'ın huzuruna çıkma ve buna hazırlıklı olma, mala güvenmeme konuları yer almaktadır.

4.3. Anlam Birleşmesi Yoluyla Kurulanlar

29. ḳadīmden nefsdür sulṭāna ‘aşı
bir urğandur hemān anuñ bahāsı

“Nefis ezelden beri Allah'a (karşı) isyankardır; (bu nedenle) onun (lâyığı) ölümdür.”

31. ulu oğlı ṭama' eyü iş itmez
cihān mülki anuñ olursa yitmez

“Büyük oğlu olan açgözlülük, iyi iş yapmaz; dünyanın (bütün) malı onun olsa (ona) yetmez.”

- 34.** neyi severisen ĩmānuñ oldur
nice sevmeyesin sultānuñ oldur
“Neyi seversen imanın odur; nasıl sevmezsin (çünkü) sultanın odur.”
- 61.** şınıkdı cümlesi girü kayıkmar
döker oğlın kızın ardına bakmar
“Hepsi öldürüldü (artık) geri dönmezler; oğlunu kızını bırakır, ardına (dahi) bakmazlar.”
- 62.** buñaldı cümlesi tırmadı kaçır
kılıç lâzım degül iş oldı nāçar
“Hepsi zor duruma düştüler, durmayıp kaçtılar; kılıca gerek kalmadı (çünkü) çaresiz kaldılar.”
- 108.** dirġā cümle ‘ömrüñ hayfa vardı
tekebbürlük seni yoldan ayırdı
“Yazık, bütün hayatın boşa gitti; kendini beğenmişlik seni (doğru) yoldan ayırdı.”
- 154.** tekebbür ‘āşīdür işe şataşdı
tutup tağ başını kışa şataşdı
“Kendini beğenme, başkaldırıcıdır, (bundan dolayı) istenmeyen bir durumla karşılaştı; dağ başını tutup kışla karşılaştı (zor duruma düştü).”
- 174.** şükür kıldı hağa ol devlet issi
irürdi devlete ‘aklı bilüsi
“O mutluluk sahibi (olan akıl) ve idraki (onu) mutluluğa ulaştırdığı için Allah’a şükür etti.”
- 177.** farīzadur saña sen seni şağın
kim ola sencileyin saña yakın
“Sen kendini kuru, (bu) sana farzdır; kim sana senin gibi yakın olabilir?”
- 215.** ev issi uyğuda uğrı kıvanur
dutar ta‘cıl işin uyana şanur
“Ev sahibi (kişi) uykudaysa hızlısız (öfke) sevinir; (ev sahibi) uyanır diye işini çabuk yapar.”
- 252.** niçün geçmez ‘aceb yol bu aradan
buşu aldı yolu bil her yañadan
“Acaba niçin yolun buradan geçmez (çünkü) öfke bütün yolları kapattı, bunu bilmelisin.”
- 253.** buşu haylī zemāndur yolu almış
kimesn’izlemeyüp gizlenü kalmış
“Öfke uzun zamandır yolları kapatmıştır; kimse bu yollardan geçmediği için gizli kalmıştır.”
- 255.** didi cāsūs düzenlik hālın aña
buşudan tağılupdur degme yaña

“Haberci doğruluğun hâlini akla söyledi; öfke (nedeniyle) her yana dağılmıştır.”

298. yūnus sen şādıkısañ gir şabra
katı şābir gerek şabrıla dura

“Yunus, eğer sen sadıksan sabırlı ol; sabırlı olmak için (de) çok sabır gereklidir.”

358. görür evren degül kārūn şūreti
döyemez ol ‘azāba işi katı

“Karun, bir suret değil (gerçek) ejderha görür; o azaba dayanamaz (çünkü) işi çok zordur.”

369. diyeler ehl-i maşşer ol bu hālde
boyun zencīrlü kalmışdur vebālde

“Maşşerdeki onu bu halde görünce şöyle söylerler; ‘Sorumluluğundan dolayı boynu zincirlidir.’” 174

371. ne çāredür ki buhlı gö[r]e anı
geçüp boynına tar oldı cihānı

“Çaresi yok, cimrilik ona yardım edemez (çünkü) onun boynuna dolandı ve dünyasını dar etti.”

372. ğınādan fāyide olmaz baḥīle
geçer yoḥsul gibi yüz biñ māhile

“Zenginlik cimriye yarar getirmez; (ömrü) binlerce mal ile ancak yoksullukla geçer.”

375. ḥudādan mühr uruldı himmetine
gelüp kim diñlene anuñ katına

“(Onun) gayretine Allah tarafından engel konulmuştur; Allah’ın huzuruna gelip bir şey söylemez.”

393. ‘akıl bir kişidür allaha baḥar
uyarsañ ‘akla uy ol buhlı yaḥar

“Akıl, Allah’a yönelen bir kişidir; uyacaksan akla uy, o cimriliği yok eder.”

405. velīye vü nebīye terk buyurdı
helāldür terk aña can terkin urdı

“(Allah) peygamber ve velilere terk’i emretti; (onlara) terk helâldir, (çünkü onlar) kendilerini terk ettiler.”

408. kayıkmaz nesneye hīç gönül eri
kabül itmeyeler terksüz buları

“Gönül insanı hiçbir şeye yönelmez; (çünkü) onları terksiz (huzura) kabül etmezler.”

481. anı göstermeyen kīnile ğaybet
o sağınçdan saña heyhāt

“Allah’ı (sana) göstermeyen kin ve dedikodudur; o düşüncelerden (dolayı) sana (çok) yazık!”

482. gözün görmez dirisem kaçıyasın

o tamardan beni h d doğıyasın

“G z n görmez desem bana kızarsın; o huyundan (dolayı) beni eleştirirsin.”

484. bağar  l  gibi gözün n r  yoğ
 zini görmeyen ne göre ayrık

“G z n  l  gibi bakar ( nk ) nuru yok; kendini görmeyen bağkasını göremez.”

485. sağa ‘ağil dime seni unuttuğ
ne dise k n   g ybet anı duttuğ

“(Sen) kendine akıllı deme ( nk ) kendini unuttun; kin ve dedikodu ne söylediyse onu dinledin.”

486. ne iŐ n var senün senden far za
‘amel eyle ‘amel sen nle g de

“Senin senden önemli ne iŐ n olabilir? İbadetini yap ( nk ) ibadetin seninle gidecek.”

514. sağa b -güne Őuđından hağa yoğ
meyil yoğ kimseye ata ana yoğ

“Bağkasının Őuđundan (dolayı) sana günah yoktur, (Őuđundan kurtulmak için) kimseye yönelme yok, (hatta) ataya anaya da yok.”

538. toğruluk cümlesinden yüksek  zer
toğruluk besleyenler ‘arŐda gezer

"doğruluk hepsinden yüksek uçar (yüksektedir); doğrulukla yaŐayanlar gökyüzünde gezerler."

Anlam olarak neden-sonuç içerisinde birleŐen cümlelerde herhangi bir yapısal birlik bulunmamaktadır. Anlamsal olarak da metnin tamamına yayılmıŐ beyitlerden oluşmaktadır. Yer bölümlerin ger birinde bulunmamaktadır. Bu nedenle hem pişmanlık, cimrilik, dedikodu gibi kavramlar hem de sabır, iman, akıl gibi kavramlar neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınmıştır.

Sonuç

Çalışmanın ilk bölümünde neden sonuç için nedensellik kavramı ile birlikte farklı disiplinlerden hareketle ele alınmaya çalışılmıştır. Nedensellik çerçevesinde neden-sonuç Şeklinde kurulan cümleler yalnızca bir olayı, durumu veya duyguyu açıklamak için kullanılmamıŐtır. Bunlardan yola çıkılarak asıl nedene ulaŐmak için kullanılmıŐtır. Asıl ise nedensellik kavramıyla aynı zamanda sosyoloji, felsefe, din bilimi gibi alanlarda da sorgulanmaktadır. Bu alanlar nedenselliği sorgularken öncelikle “Neden?” sorusunun cevabını aramaktadır. “Neden?” sorusu ise hem Allah’ın varlığını hem de evrenin oluŐumunu kavramaya yönelik sorulan bir sorudur. Nitekim yaratılan her Şeyin bir nedeni olmalıdır. Bu da bizi ilk nedene yani yaratıcıya götürmektedir. Mevlana da Yunus Emre de doğadaki sebeplerin yalnızca birer vasıta olduğunu düŐünmektedir. Taş ve demirin bir sebebi olduğu ancak daha ileriye bakılması gerektiği, asıl o sebebi meydana getiren sebebin görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle Yunus Emre ilk sebebe ulaŐtıran yollardan birinin eserinde ele aldığı *nefis (açgözlülük) ve ruh (gönül zenginliği), kendini beğenme ve alçak gönüllülük, öfke ve sabır, kıskançlık ve cimrilik, dedikodu-iftira ve doğruluk* gibi konularıyla ilgili olduğunu ve burada yer verilen nasihatlere uyulmasıyla mümkün olabileceğini düŐünerek hem kendine hem de okuyanlara açıklamaya çalıŐmaktadır.

Ris let ’n-Nushiyye bir öğüt kitabıdır. Bu nedenle neden-sonuç cümleleri farklı yapılarla ve çokça görülmektedir. Bu da eserin hem kolay okunmasını hem de kolay

anlaşılmasını sağlamaktadır. Nitekim özellikle bağlaçlarla kurulan neden-sonuç cümlelerinin okumayı, anlamayı, sorulan sorulara cevap vermeyi kolaylaştırdığı yapılan araştırmalarla ifade edilmiştir. Neden sonuç ilişkisi içerisinde her bir öğreti ayrıntılarıyla ele alınmaktadır. Bu ilişki “Dilbilimde Neden Sonuç” bölümünde ifade edildiği gibi eklerle, sözcük düzeyinde veya cümle düzeyinde olabilmektedir. *Risâletü'n-Nushiyye*'de ekle kurulan neden sonuç cümlelerinin *-den/-dendir* yapısıyla olduğu, bu yapının cümlenin sonunda -yüklem üzerinde- yer aldığı ve yalnızca eserin 13 beyitten oluşan giriş bölümünde bulunduğu tespit edilmektedir. Bu bölüme akıl, iman, cennet, cehennem, toprak, su, ateş gibi kavramların kaynağı ve asıl nedeni ele alınmaktadır. *Risâletü'n-Nushiyye*'de neden sonuç cümlelerinin sözcük düzeyinde kurulduğu yapıların daha çok bağlaçlarla olduğu görülmektedir. Bu bağlaçlar arasında *anuñçün, çü, çün, çünkim, ki* bağlaçları sayılabilmektedir. *anuñçün* bağlacının daha çok iki beyiti neden sonuç ilişkisi içerisinde birleştiren bir bağlaç olduğu tespit edilmektedir. Bu bağlamda bağlaç; beyitin başında, ortasında ve sonunda yer almaktadır. *anuñçün* bağlacıyla kurulan neden sonuç cümlelerinin daha çok kıskançlığın anlatıldığı bölümde yer aldığı görülmektedir. Neden sonuç ilişkisinin kurulduğu diğer bağlaçlar arasında *çü* ve *çün* bağlaçları gelmektedir. Bu bağlaçlar mısra başlarında yer almaktadır ve daha çok şükretme, cömertlik gibi konuların anlatıldığı bölümlerde görülmektedir. *çünkim* bağlacının neden sonuç ilişkisi kurduğu tek bir cümle tespit edilmiştir. Bu cümlede bağlaç ilk mısranın ortasında yer almaktadır. Beyit ise zekât ile ilgilidir. Neden sonuç ilişkisi kuran bir diğer bağlaç *ki* bağlacıdır. Bağlacın mısra başlarında yer aldığı görülmektedir. Bu bağlacın neden sonuç ilişkisi kurduğu cümlelerde pişmanlık, cimrilik gibi konular ele alınmaktadır. Sözcük düzeyinde neden sonuç ilişkisi kuran bir diğer yapı *diyü* zarfıdır. Bu yapının daha çok mısra ortasında yer aldığı görülmektedir. Son olarak cümle düzeyinde kurulan neden sonuç ilişkisinde yapısal herhangi bir birlik olmadığı, yalnızca anlam olarak neden ve sonucun verildiği ve bu yapının metnin geneline yayıldığı tespit edilmektedir. *Risâletü'n-Nushiyye*'de *ancak, fakat, yalnız, mademki, şundan dolayı ki* gibi yapılarla kurulan neden-sonuç ilişkisine rastlanmamıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi Yunus Emre gerek dili gerekse öğretileriyle çağını ve coğrafyasını aşarak birçok kişiyi etkilemiş bir mutasavvıftır. Öğütlerin yer aldığı *Risâletü'n-Nushiyye* adlı kitabı da bu eserlerden biridir. Bu eserde yer alan neden-sonuç cümlelerinin çokluğu onun sade, anlaşılır ve bir o kadar da etkili olan üslubunu etkileyen nedenlerinden yalnızca biridir.

Kaynakça

- Aydın, H. (2019). Thomas Aquinas'da nedensellik sorunu. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 17-56.
- Boz, E. (2012). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye öğüt kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çal, A. (2020). Risâletü'n-Nushiyye'de ki/kim bağlaçlarının kullanılışı. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 3(2), 160-182.
- Çelebi, N. (1992). Sosyoloji ve nedensellik. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 27-40.
- Dinçel, B.K.; Okur, A. ve Altmış, Z.G. (2018). “Neden bağlaçları”nın okuduğunu anlama üzerindeki etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi (GÜSBED)*, 9(24), 110-121.
- Gölpınarlı, A. (2006). *Yunus Emre hayatı ve bütün şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları-Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi
- Harman, V. (2015). Sebep-sonuç ilişkisi açısından hidâyet ve dalâletin Allah'a nispeti meselesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 249-286.

- Karakuş, R. (2011). Neden üzerine düşünme. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1.
- Karaoğlu, S. (2019). Türkiye Türkçesi III sözcük türleri. E. Boz (Ed.), *Bağlaçlar* içinde (ss. 227-275). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kazanç, F.K. (2019). Mevlânâ'nın düşünce sisteminde sebep kavramı ve sebeplilik kuramı üzerine bazı değerlendirmeler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (OMÜİFD)*, 47, 45-92.
- Köprülü, F. (1976). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdağ, Y.K. (2017). Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam adlı romanında neden-sonuç ilişkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bursa.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (2013). *Yûnus Emre (Tatcı, M.)*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yunus-emre> (Erişim Tarihi: 20.08.2021).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 100